

Косово и Метохија и Јасеновац: пострадање птице коса у јасеновом дрвећу

Бојан Ђокић

DOI: 10.7251/TDG0115114DJ

УДК 343.819.5(=163.41)

Стручни сарадник Музеја жртава
геноцида, Београд;
bojandjokic2005@yahoo.com

Апстракт: Рад говори о страдању становништва Косова и Метохије у Јасеновцу, озлоглашеном усташком логору у Независној држави Хрватској. У раду се наводе имена, презимена и остали подаци за 44 лица рођена на Косову и Метохији, а која су пострадала у Јасеновцу. Из њихових података смо урадили нумеричку анализу.

Кључне ријечи: Косово и Метохија, Јасеновац, становништво, страдање, Срби, Јевреји, Роми, геноцид.

Увод

Постоји ли веза између Косова и Метохије и Јасеновца? Имају ли ова два простора нешто заједничко? Не треба пуно истраживати да би се дошло до закључка да простори имају једну карактеристику - пострадање српског народа. На оба простора леже кости мучки страдалих припадника српског народа. Косово и Метохија и Јасеновац су два непарцелисана гробља српског народа.

Синоними и сличности Косова и Метохије и Јасеновца су многобројне: велика српска стратишта, страдалишта, мучилишта, збришта; националне велетрагедије; насиље, терор, злочини; геноцид; јауци, глас жртава, глас вапијућих.

Једна од веза ова два простора јесте и страдало становништво Косова и Метохије у Јасеновцу.

Други светски рат донео је велика страдања српском народу на оба простора. После окупације Југославије у априлу 1941. године,

Косово и Метохија је подељена на три окупационе управе: немачка управа (Косовскомитровачки, Вучитрнски, Лапски и део Грачаничког среза; бугарска управа (део Гњиланског среза, Качаник и Сирињка жупа); италијанска управа (главнину косовско-метохијске области).¹ На територији Косова и Метохије створена је тзв. „Велика Албанија“.² Идеју „Велике Албаније“ подржавали су сви Албанци.³ Колаборација Албанаца за време Другог светског рата и политика етнички чисте „Велике Албаније“ прокламована од Италије 1941. године и Друга призренска лига 1943. године, допринели су страдању српског народа на подручју Старе Србије.⁴

До насиља и терора над српским становништвом на Косову и Метохији дошло је одмах на почетку рата. Припадници Војске Краљевине Југославије нападани су од стране албанских формација.⁵ Нарочито суров је био прогон колониста, који је имао за циљ да

¹ Зоран Јањетовић, „Границе немачке окупационе зоне у Србији 1941-1944“, у: *Зборник радова*, књ. 62-2, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд 2012, 106. Бугарска зона утицаја је 15. јануара 1942. године проширена на Лапски срез, јер су немачке трупе послате на Источни фронт. Косовскомитровачки и Вучитрнски срез су 7. јануара 1943. године, такође, прикључени бугарској зони утицаја. Срезови су остали део немачке окупационе зоне у Србији, али су били контролисани од стране бугарских трупа. Исто, 107.

² Поред Албаније, „Велика Албанија“ простирала се и на територијама данашње Македоније (западни део), Србије (Косово и Метохија) и Црне Горе (источни и јужни део). Прим. аутора.

³ Бранко Петрановић, *Југословенско искуство српске националне интеграције*, Београд 1993, 97.

⁴ Стара Србија обухватала је територије данашње Рашке области, Косова и Метохије и Македоније. У Другом светском рату, српско становништво на Косову и Метохији је дошло под удар албанских формација. Прогон и физичка ликвидација српског становништва су били свакодневна појава. После капитулације Италије 1943. године, обавештајна служба Немачке формирала је тзв. Другу призренску лигу како би уз помоћ Албанаца имала контролу над територијом Косова и Метохије. Основана је у Призрену, а са циљем да се одржи пројекат „Велике Албаније“. Друга призренска лига је наставаљач идеја Призренске лиге основане 1878. године. Прим. аутора.

⁵ Ненад Антонијевић, *Албански злочини над Србима на Косову и Метохији у Другом светском рату: документа*, Београд 2009, 17, 173-174; Branko Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939-1945*, Beograd 1992, 102-104, 245.

застраши остале припаднике српског народа.⁶ Не постоје прецизни подаци колики број припадника српског народа је протеран са Косова и Метохије у Другом светском рату. Процене варирају од минималних 40.000, до максималних 100.000 душа.⁷ Процене указују да је у Другом светском рату на Косову и Метохији страдало око 10.000 особа српске националности.⁸ Захваљујући чињеници етничког чишћења Косова и Метохије од стране Албанаца и страдању око 10.000 припадника српског народа, српски положај на Косову и Метохији је ослабљен. Након Другог светског рата, српски положај на Косову и Метохији је додатно ослабљен „јер је нова власт забранила повратак колониста на имања с којих су били изгнати 1941. године“.⁹

Са друге стране, стварањем Независне државе Хрватске (НДХ) 10. априла 1941. године започело је организовано и планско истребљење српског народа на том простору.¹⁰ Стварањем система логора на подручју НДХ, имало је за циљ да се непожељни елементи, међу којима су били Срби, Јевреји и Роми, заувек уклоне са тог простора. Логор Јасеновац је симбол тог истребљења.

Усташки логор Јасеновац је био својеврсна фабрика за производњу смрти у Независној држави Хрватској. Први интернирци су у Јасеновац допремљени 23. августа 1941. године, а последњи заточеници су ликвидирани 22. априла 1945. године, када је и архива спаљена и порушени објекти у логору.¹¹ Чињенице око највеће фаб-

⁶ Александар Павловић, „Прилози о страдању колониста на Косову и Метохији током Другог светског рата“, у: *Архив*, часопис Архива Југославије, година XV, бр. 1-2, Београд 2014, 115.

⁷ Н. Антонијевић, *н. д.*, 26-27; Б. Петрановић, *Србија у Другом...*, 252; Венцеслав Глишић, „Албанизација Косова и Метохије 1941-1945“, у: *Срби и Албанци у XX веку*, САНУ, научни скупови, књ. LXI, Одељење историјских наука, књ. 20, Београд 1991, 285; Slobodan D. Milošević, *Izbeglice i preseljenici na teritoriji okupirane Jugoslavije 1941-1945*, Beograd 1981, 51-54; Đorđe Borozan, „Albanci u Jugoslaviji u Drugome svjetskom ratu“, у: *Dijalog povjesničara-istoričara 3*, Реџиј 12-14. маја 2000, Zagreb 2001, 368.

⁸ Н. Антонијевић, *н. д.*, 27; Венцеслав Глишић, *Терор и злочини нацистичке Немачке у Србији 1941-1944*, Београд 1970, 277-291; *Косово и Метохија у српској историји*, Београд 1989; Ћ. Борозан, *н. д.*, 368.

⁹ Б. Петрановић, *Југословенско искуство...*, 96.

¹⁰ Независна држава Хрватска обухватала је данашње подручје Републике Хрватске, Републике Босне и Херцеговине и област Срема до Земуна. Прим. аутора.

рике за производњу смрти у југоисточној Европи су познате.¹² Оно што остаје као загонетка јесте број настрадалих у Јасеновцу. Процене варирају од „неколико тисућа“ до преко милион настрадалих. Свакако, ове бројке су „дефинитивно научно неутемељене и контрапродуктивне“.¹³

Намера нам је да прикажемо страдање српског и осталог становништва Косова и Метохије у Јасеновцу и наведемо имена и презимена страдалника која смо пронашли у бази података Музеја жртава геноцида у Београду „Жртве рата 1941-1945“¹⁴ и у бази података Спомен-подручја Јасеновац „Поименични попис жртава концентрационог логора Јасеновац“. Једини критеријум који смо користили приликом израде спискова страдалих јесте Косово и Метохија као место рођења. О страдању становништва Косова и Метохије у Јасеновцу се до сада није писало, па је и то један од разлога зашто смо се одлучили за овакав један подухват.

Подаци које смо презентовали у раду омогућили су нам да урадимо нумеричку анализу националне, полне и старосне структуре настрадалих, анализу година страдања и анализу места рођења. Укрштањем података добили смо детаљније резултате.

¹¹ Драгоје Лукић, *Bili su samo deca: Jasenovac - grobnica 19.432 devojčice i dečaka*, knj. 2, Laktaši-Beograd 2000, 4.

¹² До сада је објављено око 3.000 наслова о Јасеновцу. Прим. аутора.

¹³ Владимир Умељић, „Сензибилна проблематика утврђивања броја жртава злочина геноцида“, у: *Геноцид и злочини Независне државе Хрватске над Србима, Јеврејима и Ромима у Другом светском рату: зборник саопштења и сјећања*, Шеста међународна конференција Јасеновац, Бања Лука 19-20. мај 2014, 32. Антун Милетић наводи бројку од 500.000 до 600.000 жртава (Антун Милетић, *Концентрациони логор Јасеновац 1941-1945.*, књ. 2, Београд 1986, 1090-1091, 1100); Никола Николић процењује број жртава на 700.000 (Никола Николић, *Јасеновачки логор смрти*, Сарајево 1975, 190-192); Енциклопедија Холокауста процењује да је страдало између 300.000-700.000 људи (*Encyclopedia of the Holocaust*, edited by Yisrael Gutman, vol. 1, 1995, 739-740); За разлику од процена, Спомен-подручје Јасеновац је поименично идентификовао око 80.000 жртава, а Музеј жртава геноцида у Београду у својој бази има око 88.000 настрадалих. Процене Музеја жртава геноцида су да је укупно у Јасеновцу страдало од 122.000-130.000 људи (Dragan Cvjetković, „О Јасеновцу се знају све чињенице, остало су интерпретације“, <www.blic.rs>; Драган Цветковић, „Страдање цивила Независне државе Хрватске у логору Јасеновац“, *Токови историје*, 4/2007, Београд 2007).

Мали заточеници

Јасеновац се није много разликовао од логора који су основани у Источној Европи и Немачкој, јер је у логору смрт подједнако висила над свима. Међутим, трагедија је што се међу заточенима и пострадалима налазе и деца. Заједно са својим родитељима, малишани су у Јасеновац допремани железничким теретним вагонима, камионима, запрежним колима. „Са Козаре и околних славонских села, пред усташким пушкама, деца су гоњена у дугим пешачким колонама“.¹⁵ У питању је својеврсни геноцид над малишанима свих националности, оба пола и различите старости. Драгоје Лукић

¹⁴ У раду је коришћен делимично ревидиран попис „Жртве рата 1941-1945“ из 1964. године. Пописна комисија је утврдила да је 1964. године начињен читав низ пропуста при изради пописника, тако да је њиме обухваћено 597.323 особе, што је 56-59 % од оних које је требало обухватити пописом (између 1.016.000 и 1.056.000), а у које није урачунато најмање око 50.000 квислинга, као ни око 40.000 Јевреја и Рома за које није имао ко да да податке (*Žrtve rata 1941-1945 - Rezultati popisa*, Savezni zavod za statistiku (SZS), Beograd 1966 - reprint 1992, 7). Према томе, попис је обухватао између 51,7 и 54 % стварно страдалих, па је на коришћење пописа стављен ембарго, који је потрајао до 1992. године. Користећи се разноврсном архивском грађом, општинским документацијама, пописима СУБНОР-а (за поједине општине), монографијама и хроникама појединих области, општина, насеља, црквеним књигама, анкетним формуларима у СЗС-у је, уз помоћ Музеја жртава геноцида отпочео 1995. године рад на ревизији пописа који је трајао до 1999. године. Од 2003. године Музеј жртава геноцида самостално врши ревизију пописа. Циљ је да се обухвате сва лица са простора СФРЈ без обзира на националну, верску, етничку, политичку или војну припадност, чиме би се отклонио један од основних недостатака пописа, а то је непописивање колаборациониста, као и да се идентификују Роми који нису посебно пописани 1964. године, већ се углавном воде као Срби, Хрвати или Муслимани. Ревидираним пописом је до сада обухваћено 657.128 страдалих, што је 58,67 до 61,41 % од процењеног броја страдалих (1.070.000 - 1.120.000 особа). Резултати пописа су сложени према месту рођења страдалих, стога је извесно да је део страдалих особа променио место боравка, што делимично утиче на прецизност изнетих података, али не у мери која би нарушила њихову веродостојност. (Архив Југославије, Фонд 179 - Попис „Жртве рата 1941-1945“ из 1964. године; Архив Музеја жртава геноцида, Фонд „Жртве рата 1941-1945“, база података „Жртве рата 1941-1945“); Драган Цветковић, „Сребреница у Другом светском рату - нумеричка анализа стварних људских губитака“, у: *Токови историје*, 3/2009, Београд 2009, 64.

¹⁵ Д. Лукић, *н. д.*, 4.

наводи: „Њихови животи угашени су на јасеновачким стратиштима која су се простирала на 210 квадратних километара. Дечје кости расуте су дуж леве обале Саве – од Крапја и Дубичких кречана, преко шума Крндије, Лимана, Кошутарице, Млаке, Јабланца, Међу-стружја, Ускочке шуме до зидина Старе Градишке и њене Куле у којој су умирали само мали таоци. „Пичилијева пећ“ – јасеновачки крематоријум, Главно складиште, „Граник“, скела разапета преко Саве, Сабласно језеро, логор III-Ц, цигански „логор гладне смрти“, само су нека места у централном делу јасеновачког логора на којима су масовно убијана и деца. На десној обали реке Саве, у Доњој Градини, на 818 хектара, био је лоциран највећи ликвидациони центар јасеновачких заточеника. У ужој зони овог губилишта, на 117 хектара ораница, ливада, пашњака и шума највеће је дечје гробље у овом делу Европе. У 120 откривених гробница пронађени су и дечји костури. У неким од њих покопана су само деца (гробнице на имањима Мирка Вукића и Гојка Мећава). Ту је и „крвава дечја врба“. И село Уштица, на ушћу Уне у Саву, велико је гробље малих Рома“.¹⁶

У усташким логорима смрти страдало је 19.432 детета.¹⁷ Од тога, 10.268 дечака и 9.128 девојчица, а полна структура за 36 малишана је непозната. Најмлађи међу њима су били у пеленама, а најстарији су имали 14 година.¹⁸ Не треба изгубити из вида да је број настрадале деце у Другом светском рату много већи. „Деце до 14 година живота – жртава рата 1941-1945. рођене на простору НДХ евидентирано је 74.981“.¹⁹ Јован Мирковић на једном месту наводи: „...злочин над децом је свакако неспорни злочин геноцида. То је зло-

¹⁶ Исто.

¹⁷ Када су деца у питању, треба споменути и „Акцију Диане Будисављевић“ која је спасила неколико хиљада деце из јасеновачког Хада. Акција Диане Будисављевић допринела је да број настрадалих малишана у јасеновачким логорима смрти буде мањи. О акцији Диане Будисављевић се све више пише у медијима и литерарним и историографским делима. Карактеристично за већину је што немају критички осврт, посебно када је у питању број спашене деце. Најбољи познавалац акције Диане Будисављевић је историчарка Јасмина Тутуновић-Трифун, која се тим питањем бави више година. Видети: Јасмина Тутуновић-Трифун, „Акција Диана Будисављевић 1941-1945“, у: *Истраживања и меморијализација геноцида и ратних злочина: зборник радова*, (ур. Јован Мирковић), Београд 2012, 53-93.

¹⁸ Д. Лукић, *н. д.*, 4.

¹⁹ Јован Мирковић, *Злочини над Србима у Независној држави Хрватској: фотомонографија*, Београд 2014, 69.

чин којим се покушава уништити биолошко биће неке групе. Осим клањем и другим „класичним“ начинима, деца у логорима су убијана и неким карактеристичним поступцима, као што су: гушење плинком, (цијанкалиј), у логору Стара Градишка, тровање (каустичном содом), убиства глађу, намерно подвргавање условима живота који погодују развоју заразних болести, итд“.²⁰

Гледано по националној структури, у систему усташких логора Јасеновац страдало је највише деце српске националности (11.888), ромске (5.469), јеврејске (1.911), хрватске (132) и 17 Муслимана. Национална структура за 15 малишана није утврђена. Ликвидирани малишани су, углавном, били деца антифашиста и антиусташтва.²¹

Анализа година страдања показала је да је у 1941. години уморено 1.686 малишана, у 1942. години 15.657, у 1943. години убијено је 556 малишана, у 1944. години 1.202 малишана, а у 1945. години укупно 331 малишан.²² Поразне су чињенице које износи Драгоје Лукић о старосној структури пострадалих малишана: „Гледано по узрасту овде је животе изгубило 1.687 четрнаестогодишњака, 1.155 тринаестогодишњака, 1.525 дванаестогодишњака, 965 једанаестогодишњака, 1.324 десетогодишњака, 1.095 деветогодишњака, 1.250 осмогодишњака, 1.316 седмогодишњака, 1.417 шестогодишњака, 1.428 петогодишњака, 1.540 четворогодишњака, 1.591 трогодишњак, 1.493 двогодишњака и 1.152 једногодишњака. Превремена смрт покосила је 495 дечака и девојчица који су имали само неколико дана или неколико месеци“.²³ Просечна старост уморене деце износила је седам година и три месеца.²⁴

Према пописнику, малишани су били из укупно 1.107 места.²⁵ У систему усташких логора Јасеновац, ликвидирано је 236 малишана чије је место рођења било ван територије Независне државе Хрватске.²⁶ Од тога, 8 малишана је са простора Косова и Метохије.²⁷

²⁰ Исто, 68.

²¹ Д. Лукић, *н. д.*, 4.

²² Исто, 6.

²³ Исто, 4-6.

²⁴ Исто, 6.

²⁵ Исто, 4.

²⁶ Исто.

Списак деце до 14 година

Према бази података „Жртве рата 1941-1945“ Музеја жртава геноцида у Београду, следећи малишани, који су рођени на Косову и Метохији, настрадали су у логору Јасеновац:

1. Богдановић (Живко) Богдан, рођен 1938. године, Србин, убијен од усташа 1941. године у логору Јасеновац (Ђаковица).
2. Богдановић (Живко) Борислав, рођен 1934. године, Србин, убијен од усташа 1941. године у логору Јасеновац (Ђаковица).
3. Богдановић (Живко) Михо, рођен 1936. године, Србин, убијен од усташа 1941. године у логору Јасеновац (Ђаковица).
4. Брајдић (Вилим) син, рођен 1939. године, Јеврејин, убијен од усташа 1941. године у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
5. Жељковић (Богдан) Богдан, рођен 1933. године, Србин, убијен од усташа 1944. године у логору Стара Градишка (Приштина).
6. Ковачевић (Љуба) Никола, рођен 1934. године, Ром, убијен од усташа 1941. године у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
7. Мандл (Бењамин) Стела, рођена 1928. године, Јеврејка, убијена од усташа 1942. године у логору Јасеновац (Приштина).
8. Петровић (Глишо) Стево, рођен 1929. године, Ром, убијен од усташа 1942. године у логору Јасеновац (Косовска Митровица).

Анализа националне структуре настрадалих показала је да су међу њима 4 малишана српске националности и по 2 малишана јеврејске и ромске националности. Анализа полне структуре настрадалих показала је да су од 8 малишана, 7 особа мушког пола и једна женског. Анализа старосне структуре настрадалих показала је да су

²⁷ Треба напоменути да се за 9 особа у списку лица преко 14 година који смо презентовали у раду не зна година рођења, па није искључено да је више малишана рођено на Косову и Метохији настрадало у систему усташких логора.

малишани имали 2, 3, 5, 7, 7, 11, 13 и 14 година. Просечна старост ових малишана износила је 6 година. Најмлађи малишан је био дво-годишњак, а најстарији је имао 14 година. Анализа година страдања показала је да су 5 малишана настрадала 1941. године, 2 малишана у 1942. и један малишан је настрадао у 1944. години. Анализа места рођења настрадалих показала је да су 3 малишана рођена у Ђаковици, 3 малишана у Косовској Митровици, а 2 малишана је рођено у Приштини. Тако произлази да је из косовске области 5 настрадалих малишана, а из метохијске укупно три. Приметно је да су прва три лица у списку (Богдановићи) чланови исте породице, односно браћа.

Списак лица старијих од 14 година

Према бази података „Жртве рата 1941-1945“ Музеја жртва геноцида у Београду и према бази података „Поименични попис жртва концентрационог логора Јасеновац“ Спомен-подручја Јасеновац, следећа лица, која су рођена на Косову и Метохији, настрадала су у логору Јасеновац:

1. Билбија (Стеван) Милош, рођен 1911, Србин, убијен од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
2. Водопија (Мате) Јурај, рођен ????, Хрват, убијен од усташа 1942. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
3. Дојч (Deutsch) (Густав) Мавро, рођен 1882, Јеврејин, убијен од усташа 1941. у логору Јасеновац (Клина).
4. Дојч (Deutsch) (Јосип) Павао, рођен ????, Јеврејин, убијен од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
5. Драговић (Никола) Вељко, рођен 1925. године, Србин, убијен од усташа 1942. године у логору Јасеновац (Приштина).
6. Карић (Стојан) Ђорђе, рођен 1917, Србин, убијен од усташа 1942. у логору Јасеновац (Пећ).
7. Љубетић (Ристо) Љубица, рођена 1914, Српкиња, убијена од усташа 1942. у логору Стара Градишка (Пећ).
8. Мандл (Самил) Бењамин, рођен 1898, Јеврејин, убијен од усташа 1942. у логору Јасеновац (Приштина).

9. Мандл (Јосиф) Викторија, рођена 1904, Јеврејка, убијена од усташа 1942. у логору Јасеновац (Приштина).
10. Мелеш (Софроније) Смиљана, рођена ????, Српкиња, убијена од усташа 1944. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
11. НН-мушкарац, рођен ????, Ром, убијен од усташа 1942. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
12. НН-мушкарац, рођен ????, Ром, убијен од усташа 1942. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
13. НН-мушкарац, рођен ????, Ром, убијен од усташа 1942. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
14. НН-дете, рођен ????, Ром, убијено од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
15. Оршаш (Павле) кћи, рођена ????, Ромкиња, убијена од усташа 1943. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
16. Песах (Садо) Џентила, рођена 1888, Јеврејка, убијена од усташа 1942. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
17. Петровић (Саво) Милован, рођен 1905, Србин, убијен од усташа 1944. у логору Јасеновац (Пећ).
18. Потипарски (Танасије) Живан, рођен 1895, Србин, убијен од усташа 1942. у логору Јасеновац (Приштина).
19. Пуач (Никола) Станко, рођен 1902, Србин, убијен од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
20. Пунгаћа (Дане) Драгоја, рођен 1894, Србин, убијен од усташа 1944. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
21. Рашидовић (Рашид) Захид, рођен 1903, Муслиман, убијен од усташа 1945. у логору Јасеновац (Приштина).
22. Саити (Муниша) Ферид, рођен 1909, Албанац, убијен од усташа 1944. у логору Јасеновац (Приштина).
23. Сибљанин (Урош) Миља, рођена 1895, Српкиња, убијена од усташа 1945. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
24. Стевановић (?) Даница, рођена 1910, Ромкиња, убијена од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
25. Стевановић (?) Драган, рођен 1902, Ром, убијен од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).

26. Стевановић (?) Јошко, рођен 1889, Ром, убијен од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
27. Стевановић (?) Јоцо, рођен 1903/4, Ром, убијен од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
28. Стевановић (?) Никола, рођен 1890, Ром, убијен од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
29. Стевановић (?) Реза, рођена 1891, Ромкиња, убијена од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
30. Стевановић (?) Реза, рођена 1894, Ромкиња, убијена од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
31. Стевановић (?) Симеа, рођена 1908, Ромкиња, убијена од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
32. Стерн (Леополд) Јосип, рођен 1895, Јеврејин, убијен од усташа 1941. у логору Јасеновац (Ново Брдо).
33. Стерн (Леополд) Јулио, рођен 1895/7, Јеврејин, убијен од усташа 1941. у логору Јасеновац (Ново Брдо).
34. Худуровић (Мате) Бруна, рођена 1926. године, Ромкиња, убијена од усташа 1941. године у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
35. Худуровић (?) Мара, рођена ????, Ромкиња, убијена од усташа 1941. у логору Јасеновац (Косовска Митровица).
36. Шкорић (Лазар) Милан, рођен 1918, Србин, убијен од усташа 1943. у логору Јасеновац (Глоговац).

Анализа националне структуре настрадалих показала је да је међу њима 15 особа ромске националности, 11 особа српске, 7 особа јеврејске, и по једна особа албанске, хрватске и муслиманске. Анализа полне структуре настрадалих показала је да је 24 особа мушког пола и 12 особа женског. Анализа старосне структуре настрадалих показала је да су само 2 особе од 15 до 18 година старости. Од 18 до 60 година старости укупно је 25 особа. Интересантно је да нема особа преко 60 година старости, а старост не може да се утврди за укупно 9 особа. Анализа места рођења настрадалих показала је да су 23 особе из Косовске Митровице, 6 особа из Приштине, 3 особе из Пећи, 2 особе из Новог Брда и по једна особа из Клине и Глоговца. Гледано по областима, из косовске области су 32 настрадале особе, а

из метохијске само 4. Анализа година страдања показала је да је 17 особа страдало 1941, 11 особа 1942, 2. особе 1943, 4 особе 1944. и 2 особе 1945. године.

Кумулативност уместо закључка

Како би добили детаљнију слику страдања становништва Косова и Метохије у Јасеновцу, урадили смо нумеричку анализу података свих 44 настрадалих особа. Оваква анализа омогућила нам је да боље сагледамо податке и да до закључака дођемо на један неконвенционалан начин.

Анализа националне структуре настрадалих показала је да је 17 особа ромске националности или 38,64%, 15 особа српске или 34,09%, 9 особа јеврејске или 20,46% и по једна особа из редова хрватске, муслиманске и албанске националности или 2,27% за сваку. Анализа полне структуре настрадалих показала је да је 31 особа мушког пола или 70,45%, а 13 особа женског или 29,55%. Анализа старосне структуре настрадалих показала је да је 8 особа до 14 година старости или 18,18%, укупно 2 особе од 15 до 18 година старости или 4,55%, од 18 до 60 година старости укупно 25 особа или 56,82%, а за 9 особа не може да се утврди старост или 20,45%. Анализа година страдања показала је да су 1941. настрадале 22 особе или 50%, 1942. укупно 13 особа или 29,54%, 1943. укупно 2 особе или 4,55%, 1944. године 5 особа или 11,36%, и 1945. године 2 особе или 4,55%. Анализа места рођења настрадалих показала је да је 26 особа рођено у Косовској Митровици или 59,09%, 8 особа у Приштини или 18,18%, 3 особе у Ћаковици или 6,82%, 3 особе у Пећи или 6,82%, 2. особе у Новом Брду или 4,55%, једна особа у Клини или 2,27%, и једна особа у Глоговцу или 2,27%. Гледано по областима, из косовске су 37 настрадалих особа или 84,09%, а из метохијске укупно 7 или 15,91%. Најстарије настрадало лице је имало 59 година, а најмлађе само две.

Из података које смо добили, могућа су бројна укрштања. Међутим, нас интересују само подаци које ћемо добити укрштањем националне структуре и године страдања, националне и полне структуре, и на крају, националне структуре и места рођења.

Укрштање националне припадности и године страдања показало је да је 1941. године настрадало 12 особа ромске националности, 5 особа српске и 5 особа јеврејске. У 1942. години настрадале

су 4 особе ромске националности, 4 српске, 4 јеврејске и једна особа хрватске. У 1943. години настрадале су по једна особа ромске и српске националности. У 1944. години настрадале су 4 особе српске националности и једна албанске. У 1945. години настрадале су по једна особа српске и муслиманске националности. Јасније се види из доле приказане табеле.

Страдање по годинама	1941.	1942.	1943.	1944.	1945.	Укупно
Роми	12	4	1			17
Срби	5	4	1	4	1	15
Јевреји	5	4				9
Хрват		1				1
Албанац				1		1
Муслиман					1	1
Укупно	22	13	2	5	2	44

Табела нам говори да је велика већина особа настрадала у прве две године рата, што заједно износи 79,54%. У 1941. години настрадале су укупно 22 особе или 50%, а у 1942. настрадало је 13 особа или 29,54%. Табела указује да су Срби, Јевреји и Роми били непожељан елемент у НДХ, док се страдање по једног лица хрватске, муслиманске и албанске националности може сматрати изузетком. Табела указује да је српско становништво страдало континуирано 1941-1945. године. Приметно је да су Јевреји страдали само прве две године рата, а Роми прве три. Међутим, познато је да су многи настрадали Роми на попису 1964. године пописивани као Срби, Хрвати, Муслимани или припадници других националности.²⁸ Уколико претпоставимо да су лица која су наведена у списку као припадници албанске и муслиманске националности, у ствари Роми, онда имамо континуитет страдања и код Рома. Из презентованих података видљиво је да је највећи број настрадалих лица ромске националности. За разлику од српског становништва које је успело да очува свој биолошки опстанак, на подручју НДХ Роми су готово у потпуности истребљени. Када су Роми у питању, треба споменути 1942. годину, када су масовно убијани у логору Уштица.²⁹ Међутим, табела

²⁸ Видети фусноту 15.

²⁹ Јован Мирковић, *н. д.*, 67.

нам говори да је највећи број Рома рођених на Косову и Метохији страдао 1941. године.

Укрштање националне и полне структуре настрадалих показало је да мушкарци предњаче у страдању код свих заједница. Код припадника ромске националности, 10 особа су мушког пола или 58,82%, а 7 особа женског или 41,18%. Код припадника српске националности, 12 особа су мушког пола или 80%, а 3 особе женског или 20%. Код припадника јеврејске националности, 6 особа су мушког пола или 66,67%, а 3 особе женског или 33,33%. Припадник хрватске, припадник муслиманске и припадник албанске националности су такође особе мушког пола.

	Мушкарци	Жене	Укупно
Роми	10	7	17
Срби	12	3	15
Јевреји	6	3	9
Хрвати	1		1
Албанци	1		1
Муслимани	1		1
Укупно	31	13	44

Укрштање националне структуре и места рођења настрадалих показало је несразмеру код припадника ромске националности. Укрштање нам је указало да су сви припадници ромске националности рођени у Косовској Митровици. Када су у питању припадници српске националности, 5 особа је рођено у Косовској Митровици или 33,33%, 3 особе у Ђаковици или 20%, 3 особе у Приштини или 20%, 3 особе у Клини или 20% и једна особа у Глоговцу или 6,67%. Припадници јеврејске националности су рођени у следећим општинама: 3 особе у Косовској Митровици или 33,33%, 3 особе у Приштини или 33,33%, 2 особе у Новом Брду или 22,22% и једна особа у Клини или 11,11%. Припадник хрватске националности је рођен у Косовској Митровици, а припадник албанске и муслиманске у Приштини.

	Кос. Митр- овица	Приш- тина	Ђако- вица	Пећ	Ново Брдо	Кли- на	Глог- овац	Уку- пно
Роми	17							17
Срби	5	3	3	3			1	15
Јевреји	3	3			2	1		9
Хрват	1							1
Албанац		1						1
Муслиман		1						1
Укупно	26	8	3	3	2	1	1	44

Интересантно је да је већина настрадалих рођена на територији Косова и Метохије која је била под контролом немачке управе. Ипак, не може се са сигурношћу дати одговор на питање како су се лица, која смо презентовали у овом раду, нашла у Јасеновцу. За сада не постоје подаци о неком организованом транспорту са простора Косова и Метохије на територију НДХ. Највероватније су сва лица променила место боравка пре рата, или, један мањи део, за време рата. На то упућује и чињеница да су 1/3 настрадалих чланови породице.³⁰ Такође, база Музеја жртва геноцида „Жртве рата 1941-1945“ нам говори да је већина настрадалих, пре ратног сукоба живела на територији НДХ.

Јасеновац и Косово и Метохија су синоними страдања и оличавају националну трагедију српског народа. Заједнички именитељ за оба простора је геноцид над српским становништвом. Јасеновац и Косово и Метохија нису само појединачне и породичне трагедије, већ трагедије целокупног српског народа. Јасеновац и Косово и Метохија су два српска страдалишта, два српска стратишта, два српска мучилишта, два српска збиришта, два српска непарцелисана гробља...

³⁰ Породично се страдало: Мандл (Викторија, Бењамин и њихова кћи Стела), Стерн (Јосип и Јулио), Стевановић (Даница, Драган, Јошко, Јоцо, Никола, Реза, Реза, Симеа) и највероватније Худуровић (Бруна и Мара). Могуће је да су особе под бројем 29 и 30, у ствари, једна иста особа.

Библиографија

Извори:

- Архив Југославије, фонд 179, попис „Жртве рата 1941-1945“ из 1964. године.
- Архив Музеја жртава геноцида, фонд „Жртве рата 1941-1945“, база података „Жртве рата 1941-1945“.
- „Поименични попис жртава концентрационог логора Јасеновац 1941-1945“, база података Спомен подручја Јасеновац.

Литература:

- Ненад Антонијевић, *Албански злочини над Србима на Косову и Метохији у Другом светском рату: документа*, Београд 2009.
- Đorđe Borozan, „Albanci u Jugoslaviji u Drugome svjetskom ratu“, у: *Dijalog povjesničara-istoričara 3*, Реџуј 12-14. маја 2000, Zagreb 2001.
- Венцеслав Глишић, „Албанизација Косова и Метохије 1941-1945“, у: *Срби и Албанци у XX веку*, САНУ, научни скупови, књ. LXI, Одељење историјских наука, књ. 20, Београд 1991.
- Венцеслав Глишић, *Терор и злочини нацистичке Немачке у Србији 1941-1944*, Београд 1970.
- Encyclopedia of the Holocaust*, edited by Yisrael Gutman, vol. 1, 1995.
- Žrtve rata 1941-1945 - Rezultati popisa*, Savezni zavod za statistiku (SZS), Beograd 1966 - reprint 1992.
- Зоран Јањетовић, „Границе немачке окупационе зоне у Србији 1941-1944“, у: *Зборник радова*, књ. 62-2, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд 2012.
- Косово и Метохија у српској историји*, Београд 1989.
- Dragoje Lukić, *Bili su samo deca: Jasenovac - grobnica 19.432 devojčice i dečaka*, knj. 2, Laktaši-Beograd 2000.
- Луције Анеј Сенека, *Расправа о блаженом животу и одабрана писма Луцилију*, Београд 1978.
- Антун Милетић, *Концентрациони логор Јасеновац 1941-1945.*, књ. 2, Београд 1986.
- Јован Мирковић, *Злочини над Србима у Независној држави Хрватској: фотомонографија*, Београд 2014.

- Slobodan D. Milošević, *Izbeglice i preseljenici na teritoriji okupirane Jugoslavije 1941-1945*, Београд 1981.
- Никола Николић, *Јасеновачки логор смрти*, Сарајево 1975.
- Александар Павловић, „Прилози о страдању колониста на Косову и Метохији током Другог светског рата“, у: *Архив*, часопис Архива Југославије, година XV, бр. 1-2, Београд 2014.
- Branko Petranović, *Srbija u Drugom svetskom ratu 1939-1945*, Београд 1992.
- Бранко Петрановић, *Југословенско искуство српске националне интеграције*, Београд 1993.
- Јасмина Тутуновић-Трифун, „Акција Диана Будисављевић 1941-1945“, у: *Истраживања и меморијализација геноцида и ратних злочина: зборник радова*, (ур. Јован Мирковић), Београд 2012.
- Владимир Умељић, „Сензибилна проблематика утврђивања броја жртава злочина геноцида“, у: *Геноцид и злочини Независне државе Хрватске над Србима, Јеврејима и Ромима у Другом светском рату: зборник саопштења и сјећања*, Шеста међународна конференција Јасеновац, Бања Лука 19-20. мај 2014.
- Драган Цветковић, „Страдање цивила Независне државе Хрватске у логору Јасеновац“, *Токови историје*, 4/2007, Београд 2007.
- Драган Цветковић, „Сребреница у Другом светском рату - нумеричка анализа стварних људских губитака“, *Токови историје*, 3/2009, Београд 2009.

Интернет извори:

- Dragan Cvetković, „O Jasenovcu se znaju sve činjenice, ostalo su interpretacije“, <www.blic.rs>.

Summary

Kosovo and Metohija and Jasenovac: Death of Blackbirds in the Ash Trees

Kosovo and Metohija and Jasenovac are associated with the demise of the Serbian people. Serbs in both of these locations suffered great deal of hardships during the Second World War and in the wars of 1990s. This text talks about the deaths of 44 people from Kosovo and Metohija in the Jasenovac Concentration Camp. Criteria used in the formation of this list

is Kosovo and Metohija as the region of one's birth. In it we bring the information on 8 children of age up to 14 and 36 people aged 14 and older. Almost 4 out of 5 from this list died in the first two years of the war. As we can see from the statistics, Serb, Jewish and Roma population was considered expendable by the regime of Independent State of Croatia. Differing from other nationalities, Serbs were murdered continually throughout the war. Majority of victims of all nationalities were men. Most of those executed were born on the part of Kosovo and Metohija occupied by the Germans. However, there were no organized roundups and deportations to Jasenovac. We can not give a clear answer as to why people born in Kosovo and Metohija were sent to this camp, but one of possible answers is their probable relocation to the territory under the Independent State of Croatia.